

Práctica 2 (14, 18 e 19 de novembro de 2024)**5 Derivación Numérica. Diferencias finitas (Tema 2)**

Neste tema veremos algúns métodos numéricos que nos permiten aproximar a derivada dunha función, $f : (a, b) \rightarrow \mathbb{R}$, nun punto, x_0 , a partir dos valores da propia función. Supoñeremos que esta función é o suficientemente regular, isto é, que as derivadas de f utilizadas para obter o método numérico existen e son continuas. O procedemento máis habitual para obter as fórmulas de aproximación numérica da derivada é empregar o polinomio de Taylor. Este tipo de fórmulas obtidas reciben o nome de diferencias finitas (DF). Recordar que o polinomio de Taylor de grao n asociado a unha función, f , centrado nun punto c ten a seguinte forma:

$$P_{n,f,c}(x) := f(c) + \frac{f'(c)}{1!} (x - c) + \frac{f''(c)}{2!} (x - c)^2 + \cdots + \frac{f^{(n)}(c)}{n!} (x - c)^n.$$

Se consideramos o resto de Lagrange para o polinomio de Taylor temos que:

$$f(x) = P_{n,f,c}(x) + \frac{f^{(n+1)}(\xi)}{(n+1)!} (x - c)^{n+1} = P_{n,f,c}(x) + R_{n,f,c}(x).$$

Habitualmente úsase a notación O grande (ou notación de Landau) para representar o erro de truncamento. Esta será a notación que usaremos, a partir de agora, para representar o resto de Lagrange do polinomio de Taylor de orde n , se $h = x - c$ (e $x \rightarrow c$) temos que:

$$R_{n,f,c}(x) = \frac{f^{(n+1)}(\xi)}{(n+1)!} h^{n+1} = O(h^{n+1}),$$

onde $O(h^{n+1})$ significa que o erro de truncamento do polinomio de Taylor é de orde $n + 1$. Nos seguintes apartados construímos o polinomio de Taylor en Python e veremos como se deducen distintos tipos de diferencias finitas entre as que se atopan as progresivas, as regresivas e as centradas.

5.1 Polinomio de Taylor en Python

A continuación cargamos os módulos de Python que usaremos nesta segunda práctica.

```
[1]: import numpy as np
import sympy as sp
import matplotlib as mp
import matplotlib.pyplot as plt

%matplotlib inline
```

Imos usar a función `series` de Sympy para obter o polinomio de Taylor de orde n dunha función centrado en c . Como exemplo tomaremos $c = 1$ e a función $f(x) = \ln(x)$.

```

[2]: c = 1 # Punto no que centramos o polinomio de Taylor
x = sp.symbols('x', real=True) # Define a variable simbólica x

# Función que queremos aproximar
fx = sp.log(x)

# Calculamos o polinomio de Taylor de grao n centrado en c
n = 1 # Grao do polinomio
P1 = sp.series(fx,x,c,n+1)
print('O polinomio de Taylor de orde 1 (mostrando o erro de truncamento) é:')
display(P1)
# A O() representa o erro de truncamento definido anteriormente. Pódese eliminar
→usando:
P1=P1.removeO()
print('O polinomio de Taylor de orde 1 (sen mostrar erro de truncamento) é:')
display(P1)

# Calculamos o polinomio de Taylor de orde 2
P2 = sp.series(fx,x,c,3)
print('O polinomio de Taylor de orde 2 (mostrando o erro de truncamento) é:')
display(P2)
P2=P2.removeO()
print('O polinomio de Taylor de orde 2 (sen mostrar erro de truncamento) é:')
display(P2)

# Debuxamos a función xunto cos polinomios de Taylor calculados
x1 = np.linspace(0.4, 2.5, 200)
y1 = np.log(x1)
# Avaliamos P1 e P2 nos puntos de x1
p1x = np.zeros(len(x1))
p2x = np.zeros(len(x1))
for k in range(len(x1)):
    p1x[k] = P1.subs({x:x1[k]})
    p2x[k] = P2.subs({x:x1[k]})

fig, axs = plt.subplots(1, 2, figsize=(20,10))

ax1 = axs[0]
ax1.plot(x1, y1, c='b', lw='2', label='$f(x)=\ln(x)$')
ax1.plot(x1, p1x, c='k', ls='--', lw='2', label='$P_1(x)=x-1$')
ax1.plot(x1, p2x, c='r', ls='--', lw='2', label='$P_2(x)=x-1-\frac{(x-1)^2}{2}$')
→\frac{(x-1)^2}{2}$')
ax1.set_ylabel('Y', fontsize=10)
ax1.set_xlabel('X', fontsize=10)
ax1.grid()
ax1.legend(prop={'size': 18})

```

```

ax2 = axs[1]
ax2.plot(x1, y1, c='b', lw='2', label='$f(x)=\ln(x)$')
ax2.plot(x1, p1x, c='k', ls='--', lw='2', label='$P_1(x)=x-1$')
ax2.plot(x1, p2x, c='r', ls='--', lw='2', label='$P_2(x)=x-1-\frac{(x-1)^2}{2}$')
ax2.set_ylabel('Y', fontsize=10)
ax2.set_xlabel('X', fontsize=10)
plt.xlim(0.8,1.4)
plt.ylim(-0.3,0.5)
ax2.set_xticks(np.arange(0.8,1.5,0.1))
ax2.set_yticks(np.arange(-0.3,0.6,0.1))
ax2.grid()
ax2.legend(prop={'size': 18})

```

0 polinomio de Taylor de orde 1 (mostrando o erro de truncamento) é:

$$-1 + x + O\left((x-1)^2; x \rightarrow 1\right)$$

0 polinomio de Taylor de orde 1 (sen mostrar erro de truncamento) é:

$$x - 1$$

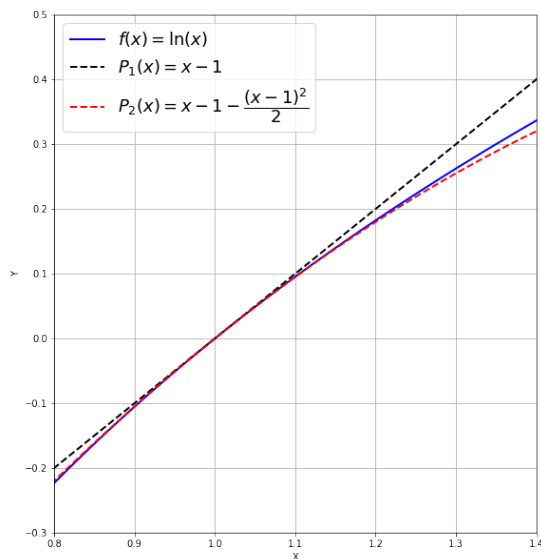
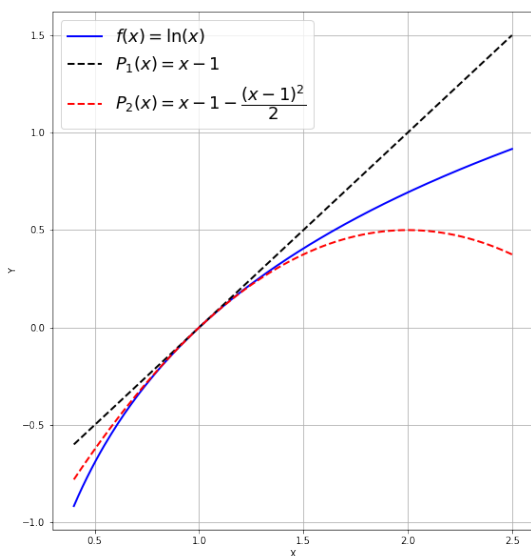
0 polinomio de Taylor de orde 2 (mostrando o erro de truncamento) é:

$$-1 - \frac{(x-1)^2}{2} + x + O\left((x-1)^3; x \rightarrow 1\right)$$

0 polinomio de Taylor de orde 1 (sen mostrar erro de truncamento) é:

$$x - \frac{(x-1)^2}{2} - 1$$

[2]: <matplotlib.legend.Legend at 0x136b7358f70>

5.1.1 Exercício

Usa Python para calcular o polinomio de Taylor de diferentes ordres para $f(x) = \sin(x)$ centrado en $c = \frac{\pi}{2}$. Comproba gráficamente como os polinomios de Taylor de maior orde aproximan mellor a función dada.

[]:

5.2 Diferencias finitas para a primeira derivada.

As fórmulas de diferencias finitas dependen dos valores da función, $f(x_i)$, en distintos puntos, x_i , $i = 0, 1, \dots, n$, tal que $x_0 < x_1 < \dots < x_n$. Estes puntos reciben o nome de nodos. A partir de agora imos supoñer que están equiespaciados, é dicir, $x_i = x_0 + ih$, con h constante.

5.2.1 Diferencias finitas progresivas

As diferencias finitas progresivas obtéñense a partir do polinomio de Taylor asociado á función f no punto x (sustituímos na anterior fórmula do polinomio de Taylor x por $x + h$ e c por x):

$$f(x + h) = f(x) + hf'(x) + h^2 \frac{f''(x)}{2} + O(h^3).$$

Despexando o termo da derivada primeira na anterior expresión obtense que:

$$f'(x) = \frac{f(x + h) - f(x)}{h} - \frac{h}{2} f''(x) + O(h^2) = \frac{f(x + h) - f(x)}{h} + O(h).$$

Onde $O(h)$ representa todos os termos de orde superior, en h , que non se utilizan para obter a aproximación. Deste xeito, se consideramos $x = x_i$, obtemos a seguinte fórmula:

$$f'(x_i) \approx \frac{f(x_{i+1}) - f(x_i)}{h}.$$

Nótese o parecido da anterior fórmula coa da definición da derivada:

$$f'(x) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(x+h) - f(x)}{h}.$$

Vexamos a implementación en Python deste método.

```
[3]: def DFprogresiva(x0,f,h):
    df = (f(x0+h)-f(x0))/h
    return float(df)

# Definimos unha función
x = sp.symbols('x', real=True)
f_expr = sp.log(x)*sp.exp(sp.sin(x))
f = sp.Lambda(x,f_expr)

# Consideramos x0=2 e h=0.1
x0 = 2 # Punto no que queremos aproximar a derivada
h = 0.1 # Paso para contruír o seguinte punto

# Calculamos a diferenza finita progresiva
dfa = DFprogresiva(x0,f,h)

# Calculamos a derivada exacta
f_der= sp.diff(f(x),x)
df = sp.Lambda(x,f_der)

# Vexamos como ao diminuír o valor de h a aproximación é mellor
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación_
↳numérica para h=', h,' é:',dfa,'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFprogresiva(x0,f,0.1)),'\n')
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación_
↳numérica para h=', 0.01,' é:',DFprogresiva(x0,f,0.01),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFprogresiva(x0,f,0.01)),'\n')
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación_
↳numérica para h=', 0.001,' é:',DFprogresiva(x0,f,0.001),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFprogresiva(x0,f,0.001)),'\n')
```

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.1 é: 0.38161494494538717

Erro cometido: 0.143571874821879

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.01 é: 0.5106049354071776

Erro cometido: 0.0145818843600888

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.001 é: 0.5237267855956603

Erro cometido: 0.00146003417160601

5.2.2 Diferencias finitas regresivas

As diferencias finitas regresivas obtéñense a partir do polinomio de Taylor asociado a función f no punto x (sostituímos na fórmula do polinomio de Taylor x por $x - h$ e c por x):

$$f(x - h) = f(x) - hf'(x) + h^2 \frac{f''(x)}{2} - O(h^3).$$

Despexando o termo da derivada primeira na anterior expresión obtense que:

$$f'(x) = \frac{f(x) - f(x - h)}{h} + \frac{h}{2} f''(x) + O(h^2) = \frac{f(x) - f(x - h)}{h} + O(h).$$

Onde $O(h)$ representa todos os termos de orde superior, en h , que non se utilizan para obter a aproximación. Deste xeito, se consideramos $x = x_i$, obtemos a seguinte fórmula:

$$f'(x_i) \approx \frac{f(x_i) - f(x_{i-1})}{h}.$$

Vexamos a implementación en Python deste método.

```
[4]: def DFregresiva(x0,f,h):
      df = (f(x0)-f(x0-h))/h
      return float(df)

# Imos usar a función definida xa previamente coas DF progresivas e o mesmo
# punto
x0 = 2

# Vexamos como ao diminuír o valor de h a aproximación é mellor
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación
numérica para h=', 0.1,' é:',DFregresiva(x0,f,0.1),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFregresiva(x0,f,0.1)),'\n')
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación
numérica para h=', 0.01,' é:',DFregresiva(x0,f,0.01),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFregresiva(x0,f,0.01)),'\n')
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación
numérica para h=', 0.001,' é:',DFregresiva(x0,f,0.001),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFregresiva(x0,f,0.001)),'\n')
```

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.1 é: 0.6727316490067952

Erro cometido: 0.147544829239529

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.01 é: 0.5398086951519427

Erro cometido: 0.0146218753846764

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.001 é: 0.52664725387542

Erro cometido: 0.00146043410815366

5.2.3 Diferencias finitas centradas

As diferencias finitas centradas obtéñense a partir dos desenvolvementos de Taylor utilizados para as progresivas e as regresivas:

$$f(x+h) = f(x) + hf'(x) + h^2 \frac{f''(x)}{2} + h^3 \frac{f'''(x)}{6} + O(h^4).$$

$$f(x-h) = f(x) - hf'(x) + h^2 \frac{f''(x)}{2} - h^3 \frac{f'''(x)}{6} + O(h^4).$$

Restándolle á primeira expresión a segunda e despexando o termo da derivada primeira obtense que:

$$f'(x) = \frac{f(x+h) - f(x-h)}{2h} - \frac{h^2}{6} f'''(x) + O(h^3) = \frac{f(x+h) - f(x-h)}{2h} + O(h^2).$$

Onde $O(h^2)$ representa todos os termos de orde superior que non se utilizan para obter a aproximación. Deste xeito, se consideramos $x = x_i$, obtemos a seguinte fórmula:

$$f'(x_i) \approx \frac{f(x_{i+1}) - f(x_{i-1}))}{2h}.$$

Vexamos a implementación en Python deste método.

```
[5]: def DFcentrada(x0,f,h):  
    df = (f(x0+h)-f(x0-h))/(2*h)  
    return float(df)  
  
# Imos usar a función definida xa previamente coas DF progresivas e o mesmo  
# punto  
x0 = 2  
  
# Vexamos como ao diminuír o valor de h a aproximación é mellor  
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación  
      ↳numérica para h=', 0.1, ' é:',DFcentrada(x0,f,0.1),'\n')  
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFcentrada(x0,f,0.1)),'\n')  
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación  
      ↳numérica para h=', 0.01, ' é:',DFcentrada(x0,f,0.01),'\n')  
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFcentrada(x0,f,0.01)),'\n')
```

```
print('O valor exacto da derivada en ',x0,' é:',float(df(x0)), ' e a aproximación_
→numérica para h=', 0.001,' é:',DFcentrada(x0,f,0.001),'\n')
print('Erro cometido: ', sp.Abs(float(df(x0))-DFcentrada(x0,f,0.001)),'\n')
```

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.1 é: 0.5271732969760912

Erro cometido: 0.00198647720882483

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.01 é: 0.5252068152795664

Erro cometido: 1.99955123000306e-5

O valor exacto da derivada en 2 é: 0.5251868197672663 e a aproximación numérica para h= 0.001 é: 0.5251870197354735

Erro cometido: 1.99968207215129e-7

5.2.4 Erros cometidos

Se nos fixamos nos erros cometidos ao aproximar a derivada con cada un dos métodos podemos ver claramente como estes descenden ao diminuír o valor de h . Na seguinte táboa recolleemos os erros dos anteriores exemplos.

	$h = 0.1$	$h = 0.01$	$h = 0.001$
DF progresiva	$1.4357 \cdot 10^{-1}$	$1.4582 \cdot 10^{-2}$	$1.4600 \cdot 10^{-3}$
DF regresiva	$1.4754 \cdot 10^{-1}$	$1.4622 \cdot 10^{-2}$	$1.4604 \cdot 10^{-3}$
DF centrada	$1.9865 \cdot 10^{-3}$	$1.9996 \cdot 10^{-5}$	$1.9997 \cdot 10^{-7}$

Na anterior táboa podemos ver que o erro cometido polas diferencias finitas progresivas e regresivas é maior que o cometido ao utilizar as centradas. Tamén se ve claramente que ao diminuír h o erro diminúe na mesma magnitude para as primeiras mentres que para as centrais ao diminuír h unha orde o erro diminúe en dúas ordes de magnitude. Dise que as diferencias finitas progresivas e regresivas teñen un erro de orde 1, $O(h)$, mentres que as centradas teñen un erro de orde 2, $O(h^2)$.

5.2.5 Exercicios

Podemos implementar as diferencias finitas para casos nos que teñamos unha táboa de valores en vez dunha función dada. Neste caso podemos utilizar directamente os puntos que nos den e usar as fórmulas máis axeitadas para calcular a derivada en cada un dos puntos. Aínda que tamén podemos utilizar o polinomio de interpolación de Lagrange para obter unha función e despois usar a expresión deste coas fórmulas definidas anteriormente. Vexámolo para os seguintes valores:

x_i	1	2	4
$f(x_i)$	2.1	-1	3.2

```
[6]: x = [1,2,4]
y = [2.1, -1, 3.2]
# Para aproximar a derivada en x0 debemos usar DF progresivas (xa que non temos
→datos para utilizar regresivas)
dfx0 = (y[1]-y[0])/(x[1]-x[0])
print('Derivada progresiva en ',x[0],':',dfx0)

# Para aproximar a derivada en x2 debemos usar DF regresivas
dfx2 = (y[2]-y[1])/(x[2]-x[1])
print('Derivada regresiva en ',x[2],':',dfx2)

# Para x1 podemos usar tanto DF regresivas como progresivas
dfx1p = (y[2]-y[1])/(x[2]-x[1])
print('Derivada progresiva en ',x[1],':',dfx1p)
dfx1r = (y[1]-y[0])/(x[1]-x[0])
print('Derivada regresiva en ',x[1],':',dfx1r)

# Nótese que a derivada en 3 tamén a podemos obter coas DF centradas para h=1,
→xa que os valores que necesitamos son os de f(2) e f(4)
df3 = ((y[2]-y[1])/(2*1))
print('Derivada centrada en 3:',df3)

# Obtemos o polinomio de Lagrange usando a seguinte función
from scipy.interpolate import lagrange
pol_lag = lagrange(x, y)

#Agora podemos usar as funcións definidas anteriormente
dfx0_pl = DFprogresiva(x[0],pol_lag,x[1]-x[0]) # Debe dar o mesmo que a feita ao
→inicio
print('Derivada progresiva en ',x[0],':',dfx0_pl,'usando o PL')

# Calculemos agora a derivada en 3
df3_pl = DFprogresiva(3,pol_lag,0.001)
print('Derivada progresiva en 3:',df3_pl,'usando o PL')
```

```
Derivada progresiva en 1 : -3.1
Derivada regresiva en 4 : 2.1
Derivada progresiva en 2 : 2.1
Derivada regresiva en 2 : -3.1
Derivada centrada en 3: 2.1
Derivada progresiva en 1 : -3.0999999999999988 usando o PL
Derivada progresiva en 3: 2.101733333333333 usando o PL
```

Exercicio: Aproxima os valores da derivada nos puntos dados así como para $x = 1.2$ e $x = 2$.

Indica razoadamente para que valores dos anteriores podemos obter unha aproximación usando diferencias finitas sen necesidade de utilizar o polinomio de Lagrange.

x_i	-1	0	1	3
$f(x_i)$	3	2.4	3.2	1.7

[]:

5.3 Diferencias finitas para derivadas de orde superior.

Usaremos distintas aproximacións de Taylor que nos permitan obter a derivada n -ésima como función dos valores da función en diversos nodos. Tamén se poderían obter distintas fórmulas de derivación numérica para derivadas de orde superior a partir das diferencias finitas progresivas, regresivas e centrais calculadas anteriormente. Para isto debemos ter en conta que a derivada de orde n dunha función, $f^{(n)}$ é a derivada primeira da derivada de orde $n - 1$, $f^{(n-1)}$. Nesta práctica consideraremos únicamente a derivada segunda.

Calculemos a fórmula progresiva para a derivada segunda usando expansión de Taylor:

$$f(x+h) = f(x) + hf'(x) + h^2 \frac{f''(x)}{2} + h^3 \frac{f'''(x)}{6} + O(h^4).$$

$$f(x+2h) = f(x) + 2hf'(x) + 4h^2 \frac{f''(x)}{2} + 9h^3 \frac{f'''(x)}{6} + O(h^4).$$

Se a segunda expresión lle restamos a primeira multiplicada por 2 obtemos:

$$f(x+2h) - 2f(x+h) = -f(x) + h^2 f''(x) + 7h^3 \frac{f'''(x)}{6} + O(h^4).$$

Despexando a derivada segunda tense que:

$$f''(x) = \frac{f(x+2h) - 2f(x+h) + f(x)}{h^2} - 7h \frac{f'''(x)}{6} + O(h^2) = \frac{f(x+2h) - 2f(x+h) + f(x)}{h^2} + O(h).$$

Onde $O(h)$ representa todos os termos de orde superior que non se utilizan para obter a aproximación. Deste xeito, se consideramos $x = x_i$, obtemos a seguinte fórmula:

$$f''(x_i) \approx \frac{f(x_{i+2}) - 2f(x_{i+1}) + f(x_i)}{h^2}.$$

Para este caso se usamos as fórmulas progresivas para a primeira derivada obtemos a mesma expresión:

$$f''(x_i) \approx \frac{f'(x_{i+1}) - f'(x_i)}{h} = \frac{\frac{f(x_{i+2}) - f(x_{i+1})}{h} - \frac{f(x_{i+1}) - f(x_i)}{h}}{h} = \frac{f(x_{i+2}) - 2f(x_{i+1}) + f(x_i)}{h^2}.$$

5.3.1 Exercício

Comproba que as seguintes fórmulas son correctas.

Fórmula regresiva para a derivada segunda:

$$f''(x_i) \approx \frac{f(x_i) - 2f(x_{i-1}) + f(x_{i-2}))}{h^2}$$

cun erro de orde 1, $O(h)$.

Fórmula centrada para a derivada segunda:

$$f''(x_i) \approx \frac{f(x_{i+1}) - 2f(x_i) + f(x_{i-1}))}{h^2}$$

cun erro de orde 2, $O(h^2)$.

5.3.2 Exercício

Implementa en Python as fórmulas obtidas para a derivada segunda.

[]: